

СИНТАКСОНОМІЧНА СХЕМА ЗАПЛАВНОЇ РОСЛИННОСТІ ГИРЛОВОЇ ДІЛЯНКИ ДНІПРА

Т. Чинкіна

*Інститут природознавства
Херсонський державний університет
вул. 40 років Жовтня, 27, м. Херсон 73000, Україна
e-mail: zavernyaeva@ksu.kherson.ua*

Розроблено загальну синтаксономічну схему заплавної рослинності гирлової ділянки Дніпра, що ґрунтується на методі Браун–Бланке і флористичному принципі виділення асоціацій. У синтаксономічній схемі наведено 77 асоціацій.

Ключові слова: заплавна рослинність, синтаксономічна схема, гирлова ділянка Дніпра.

Заплавна рослинність гирлової ділянки Дніпра є історично сформованим в екотонних умовах динамічним комплексом взаємопов'язаних типів її організації – водної, болотної, лучної, лісової, чарагникової та галофітної [6]. Різноманіття екотопів та історичні чинники зумовили значне біорізноманіття на видовому (956 видів вищих рослин, що належать до 390 родів, 105 родин і 4 відділів) [1] і ценотичному рівнях. Рослинність розвивається під впливом природних умов (заплавні явища, близьке розташування ґрунтових вод, засушливі кліматичні умови та ін.) та внаслідок дії антропогенних (зарегулювання течії, випалювання, випасання, викошування, рекреація та ін.) і природно-антропогенних (вторинне підтоплення і засолення ґрунтів) чинників. Активізація господарської діяльності в районі досліджень протягом останніх 40 років призвела до зменшення біорізноманіття взагалі й ценотичного зокрема (зникли, насамперед, рідкісні та автохтонні види й асоціації) [5], зниження стійкості і продуктивності фітоценозів, поширення адвентивних видів та угруповань рослин і навіть утворення адвентивних асоціацій [7]. Це, відповідно, спричинило територіальний перерозподіл рослинного покриву і формування атропогенно зміненого ландшафту [8].

Актуальність інвентаризації заплавної рослинності району досліджень зумовлена розробкою питань її оптимізації й охорони. Синтаксономічну схему рослинності гирлової ділянки Дніпра на домінантних засадах розроблено ще наприкінці 80-х років ХХ ст. [2]; однак вона не була репрезентативною для всіх типів організації заплавної рослинності і не достатньо відображала вплив панівних антропогенних чинників.

Наші дослідження (1995–2005) проведено на флористичному принципі з урахуванням новітніх змін ценорізноманіття рослинності, що зумовлено антропогенними і природно-антропогенними змінами екотопів [4]. Головним матеріалом для роботи послуговували геоботанічні описи (понад 700), опрацьовані за програмою FICEN-2 [3]. Синтаксономічна схема складена згідно з правилами Міжнародного кодексу фітоценотичної номенклатури [9], що дало б змогу відокремити 13 класів (Cl.), 19 порядків (Ord.), 28 союзів (All.) і 77 асоціацій (Ass.).

Синтаксономічна схема рослинності району досліджень має важливе інформативно-наукове та практичне значення в організації екологічного менеджменту

території, охорони і раціонального використання рослинного покриву в умовах зростання антропогенного впливу.

Синтаксономічна схема рослинності гирлової ділянки Дніпра

Cl. *Lemnetea* R. Tx. 1955

Ord. *Lemnetalia* R. Tx. 1955

All. *Lemnion minoris* R. Tx. 1955

Ass.:

1. *Lemno-Salvinietum natantis* Migan et Tx. 1960

2. *Salvinio-Spirodeletum* Slavnic 1956

3. *Lemno minoris-Spirodeletum polyrrhizae* W. Koch 1954 em Muller et Gors 1960

4. *Spirodeletum polyrrhizae* W.Koch 1954

5. *Lemnetum minoris* (Oberd. 1957) Th. Mull. et Gors 1960

6. *Lemnetum trisulcae* Soo 1927

7. *Lemnetum gibbae* Mijawaki et J.Tx.1960

8. *Wolffietum arrhizae* Miyaw. et R.Tx. 1960

Ord. *Hydrocharietalia* Rubel 1933

All. *Hydrocharition* Rubel 1933

Ass.:

9. *Salvinio-Hydrocharitetum* (Oberd. 1957) Boscaiu 1966

10. *Lemno-Hydrocharitetum morsus-ranae* Oberd. 1957

11. *Hydrocharitetum morsus-ranae* Van Langend. 1935

12. *Hydrocharito-Stratiotetum aloidis* (Van Langend. 1935) Westh. (1942) 1946

13. *Ceratophyllo-Hydrocharitetum* Pop 1962

Ord. *Lemno-Utricularietalia* Pass. 1978

All. *Utricularion vulgaris* Pass. 1978

14. *Lemno-Utricularietum vulgaris* Soo (1928) 1938

15. *Aldrovandetum vesiculosae* Borh. et Koml. 1959

Ceratophyllion Den Hariog et Segal 1964

16. *Ceratophylletum demersi* (Soo 1928) Eggler 1933

Cl. *Potametea* Klika in Klika et Novak 1941

Ord. *Potametalia* W.Koch 1926

All. *Potamion lucentis* Vollmar 1947

Ass.:

17. *Potameto-Nupharetum* Muller et Gors 1960

18. *Myriophylletum spicati* Soo 1927

19. *Myriophyllo-Potametum* Soo 1934

20. *Potametum perfoliati* (W. Koch 1926) Pass. 1965

21. *Potameto perfoliati-Vallisnerietum spiralis* Losev et V. Golub 1987

22. *Potametum lucentis* Hueck 1931

23. *Elodeetum canadensis* Eggler 1933

All. *Potamion pusilli* Vollmar 1947 em Hejny 1978

Ass.:

24. *Najadetum marinae* (Oberd. 1957) Fukarek 1961

25. *Potametum pectinatii* Carstensen 1955

All. *Nymphaeion albae* Oberd. 1957

Ass.:

26. *Nymphaeetum albo-luteae* Novinski 1928
 27. *Myriophyllo-Nupharetum* W. Koch 1926
 28. *Trapetum natantis* Th. Muller et Gors 1960
 29. *Trapo-Nymphoidetum peltatae* Oberd. 1957
 30. *Nymphoidetum peltatae* (All. 1922) Muller et Gors 1960
Cl. *Phragmiti-Magnocaricetea* Klika in Klika et Novak 1941
Ord. *Phragmitetalia* W. Koch 1926
All. *Phragmition communis* W. Koch 1926
Ass. :
 31. *Phragmitetum communis* (Gams 1927) Schmale 1939
 32. *Scirpetum lacustris* Schmale 1939
 33. *Typhetum angustifoliae* Pignatti 1953
 34. *Typhetum angustifoliae-latifoliae* (Eggler 1933) Schmale 1939
 35. *Typhetum latifoliae* G. Lang 1973
 36. *Typho angustifoliae-Phragmitetum australis* Tx.et Preisling 1942
 37. *Thelypterido-Phragmitetum* Kuiper 1958
 38. *Acoretum calami* Eggler 1933
 39. *Equisetetum fluviatilis* Steffen 1931
 40. *Zizanietum* Akht. 1987
Ord. *Oenanthetalia aquaticae* Hejny in Kopecky et Hejny 1965
All. *Oenanthion aquaticae* Hejny 1948 ex Neuhausl. 1959
Ass.:
 41. *Butometum umbellati* (Koczak 1968) Philippi 1973
 42. *Iridetum pseudacori* Eggler 1933
 43. *Rorippo amphibiae-Oenanthetum aquaticae* (Soo. 1928) Lohmeyer 1950
Ord. *Nasturtio-Glycerietalia* Pignatti 1953 em. Kopecky in Kopecky et Hejny 1965
All. *Phalaridion arundinaceae* Kopecky 1961
Ass.:
 44. *Phalaridetum arundinaceae* Libbert 1931
 45. *Rorippo-Phalaridetum arundinaceae* Kopecky 1961
All. *Sparganio-Glycerion* Br.-Bl. et Sissingh in Boer 1942
Ass.:
 46. *Glycerietum maximae* Hueck 1931
 47. *Leersietum oryzoides* Passarge 1957
Ord. *Magnocaricetalia* Pignatti 1953
All. *Magnocaricion elatae* (Br.- Bl. 1925) W. Koch 1926
Ass.:
 48. *Caricetum elatae* W. Koch 1926
 49. *Caricetum acutiformis-ripariae* Soo (1927) 1930
 50. *Caricetum acutiformis* Sauer 1937
 51. *Caricetum gracilis* (Almquist 1929) R. Tx. 1937
All. *Cicution virosae* Hejny ex Segal in Westhoff et Den Held 1969
Ass.:
 52. *Caricetum pseudocyperiperi* Boer 1942
Cl. *Bolboschoenetea maritimi* Vicherek et R. Tx. 1969 ex R. Tx. et Hulb. 1971
Ord. *Bolboschoenetalia* Hejny in Holub et al. 1967

- All. Scirpion maritimi* Dahl et Hadac 1941
Ass.:
53. *Schoenoplectetum tabernaemontani* Rapaics 1927
54. *Typhetum laxmannii* Nedelcu 1968
55. *Bolboschoenetum maritimi* (Warm. 1906) R. Tx. 1937
Cl. Molinio-Arrhenatheretea R. Tx. 1937
Ord. Arrhenatheretalia Pawl. 1928
All. Festucion pratensis Sipaylova, Mirk., Shelyag et V. Sl. 1985
Ass.:
56. *Agrostio giganteae-Festucetum pratensis* Sipaylova, V. Sl. et Shelyag 1987
Cl. Festucetea vaginatae Soo 1968 em Vicherek 1972
Ord. Festucetalia vaginatae Soo 1957
All. Festucion beckeri Vicherek 1972
Ass.:
57. *Cynodonetum dactyloni* Rapaics 1927
Cl. Agropyretea repentis Oberd., Th. Muller et Gors in Oberd. et al. 1967
Ord. Agropyretalia repentis Oberd., Th. Muller et Gors in Oberd. et al. 1967
All. Convolvulo-Agropyron repentis Gors 1966
Ass.:
58. *Agropyretum repentis* Gors 1966
59. *Calamagrostidetum epigeios* Kost. in V. Sl. et al. 1992
Cl. Asteretea tripolium Westhoff et Beeftink 1962 ex Beeftink 1962
Ord. Scorzonero-Juncetalia gerardii Vicherek 1973
All. Scorzonero-Juncion gerardii (Wenbg. 1943) Vicherek 1973
Ass.:
60. *Juncetum gerardii* Wenzl. 1934 em V. Sl. et Shelyag 1984
61. *Festucetum regeliana* V. Sl. et Shelyag 1984
62. *Astero tripolii-Phragmitetum* Krisch (1972) 1974
Cl. Festuco-Puccinellietea Soo 1968
Ord. Festuco-Puccinellietalia Soo 1968 em Vicherek 1973
All. Salicornio-Puccinellion Mirk. in V. Golub et V. Sl. 1987
Ass.:
63. *Puccinellietum distantis* (Rapaics 1927) Soo 1930
Cl. Thero-Salicornietea R. Tx. 1954 ap. R. Tx. et Oberd. 1958
Ord. Thero-Salicornietalia R. Tx. 1954 ap. R. Tx. et Oberd. 1958
All. Thero-Salicornion (Br.-Bl. 1933) R. Tx. 1954 ap. R. Tx. et Oberd. 1958
Ass.:
64. *Salicornietum prostratae* Soo 1927
All. Suaedion salsae V. Golub et Czorbadze 1987
Ass.:
65. *Suaedetum maritimae* Soo 1927
Cl. Plantaginetea majoris R. Tx. et Prsg. in R. Tx. 1950
Ord. Agrostietalia stoloniferae Oberd. in Oberd. et al. 1967
All. Agropyro-Rumicion crispi Nordh. 1940
Ass.:
66. *Plantagini-Polygonetum avicularis* (Knapp 1945) Pass. 1964

67. *Agrostietum stoloniferae* Soo 1957 em V. Sl. et Shelyag 1984
 68. *Potentillietum anserinae* Rap. 1927 em Pass. 1964
- Cl.** *Salicetea purpureae* Moor 1958
Ord. *Salicetalia purpureae* Moor 1958
All. *Salicion albae* (Soo (1930) 1940) Muller et Gors 1958
Ass.:
 69. *Salicetum albae* Klika 1955
 70. *Saliceto-Populetum* (Tx.) Mejer-Drees 1936
 71. *Populetum nigro-albae* Slavnic 1952
 72. *Fraxino-Populetum* Jurko 1958
- Ord.** *Salicetalia auritae* Doing 1962
All. *Salicion cinereae* Th. Muller et Gors ex Passarge 1961
Ass.:
 73. *Salicetum cinereae* Zolyomi 1931
 74. *Thelypteridi-Salicetum cinereae* A. Jurko 1964
- All.** *Salicion triandrae* Muller et Gors 1958
Ass.:
 75. *Salicetum triandrae* Malcuit 1929
- All.** *Salicion elaeagni* (Aichinger 1933) Moor 1958
Ass.:
 76. *Elaeagnetum angustifoliae* ass. nova
- All.** *Rubo caesii-Amorphion fruticosae* Shevchyk et V. Sl. 1996
Amorpha fruticosa **comm.**
- Cl.** *Alnetea glutinosae* Br.-Bl. et R. Tx. 1943 em Muller et Gors 1958
Ord. *Alnetalia glutinosae* R. Tx. 1937 em Mull. et Gors 1958
All. *Alnion glutinosae* (Malc. 1929) Meijer Drees 1936
Ass.:
 77. *Carici acutiformis-Alnetum* Scamoni 1935

Аналіз синтаксономічної схеми засвідчує, що найбільше ценотичне різноманіття мають водна (46 асоціацій), болотна (25) і лучна (11) рослинності, це пояснюють різноманіттям екоотопів. Найменше ценорізноманіття притаманне лісовій (5), чагарниковій (4) і галофітній (2) рослинності, що пов'язане з екстремальними умовами її розвитку (тривала повінь, вторинне підтоплення і засолення ґрунтів).

Отже, розроблена синтаксономічна схема заплавної рослинності відображає особливості формування її фітоценозів у специфічних умовах гирлової ділянки Дніпра.

1. Дубина Д. В. Аналіз флори плавнево-літорального ландшафту р. Дніпра // Укр. ботан. журн. 1990. Вип. 47. № 1. С. 25–30.
2. Дубына Д. В., Шеляг–Сосонко Ю. Р. Плавни Причерноморья. К: Наук. думка, 1989. 272 с.
3. Косман Є. Т., Сіренко І. П., Соломаха В. А., Шеляг–Сосонко Ю. Р. Новий комп'ютерний метод обробки описів рослинних угруповань // Укр. ботан. журн. 1991. Т. 48. № 2. С. 98–104.
4. Чинкіна Т. Б. Головні напрямки антропогенних змін рослинності плавнів Нижнього Дніпра протягом 1927–1999 рр. // Заповідна справа: стан, проблеми, перспективи: Зб. наук. праць. Херсон: Айлант, 1999. С. 120–122.

5. Чинкіна Т. Б. Сучасний стан і завдання охорони рослинного покриву гирлової області Дніпра // Природничий альманах. Сер. біол. науки. 2002. Вип. 2(3). С. 240–247.
6. Чинкіна Т. Б. Синтаксономія і антропогенна динаміка рослинності гирлової області Дніпра: Автореф. дис. ... канд. біол. наук. К., 2003. 18 с.
7. Чинкіна Т. Б. Синантропная растительность устьевой области Днепра // Динаміка наукових досліджень – 2004: Матеріали III міжнар. наук.-практ. конф. Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2004. С. 27–30.
8. Чинкіна Т. Б. Закономерности территориального распределения пойменной растительности устьевой области Днепра // Науковий потенціал світу – 2004: Матеріали I Міжнар. наук.-практ. конф. Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2004. С. 34–36.
9. Barkman J., Moravec J., Rauschert S. Code of Phytosociological nomenclature // Vegetatio. 1986. Vol. 67. N 3. P. 145–195.

WETLAND VEGETATION SYNTAXONOMIC DIAGRAM OF THE DNIEPER RIVER ESTUARY REGION

T. Chinkina

Natural Science Institute

Kherson state university

40-years October st., 27, Kherson, 73000, Ukraine

e-mail: zavernyaeva@ksu.kherson.ua

The general syntaxonomic diagram of the wetland vegetation estuary region of the river Dnieper has been developed. Composed diagram is based on the method of Braun-Blanquet and floristic principle of associations distinguishing. There are 77 syntaxa within range of associations in the syntaxonomic diagram.

Key words: wetland vegetation, syntaxonomic diagram, estuary region of the river Dnieper.

Стаття надійшла до редколегії 10.12.2005

Прийнята до друку 4.1.2006